

СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЯК ПСИХОДАГНОСТИЧНИЙ МЕТОД

Спостереження – метод психологічного дослідження, який полягає у спостереженні за об'єктом дослідження, реєстрації та поясненні психологічних фактів. Метод спостережень характеризується безпосереднім сприйняттям явищ і процесів у їхній цілісності і динаміці.

Поняття спілкування вживається у психолог.літературі в різних значеннях:

-як обмін думками, почуттями, переживаннями.

-як один з різновидів людської діяльності.

-як специфічна соціальна форма інф.зв'язку.

-як взаємодія, стосунки між суб'єктами.

Функції: -комунікативна, -інтерактивна, -перцептивна.

Види:

1. Залежно від контингенту учасників спілкування може бути між-індивідним індивідно-груповим та міжгруповим.

2. За мірою опосередкованості вирізняють безпосереднє і опосередковане спілкування.

3. За тривалістю - короткочасне і тривале.

4. За закінченістю - закінчене та незакінчене.

Метод спостереження вимагає довгої і кропіткої збирання матеріалу та вміння правильно осмислити цей матеріал. Спостереження завжди повинно бути тривалим, систематичним, а не випадковим і епізодичним. Необхідно проводити його в різноманітних ситуаціях, вміти помічати характерні, що постійно зустрічаються рисочки в поведінці того, за ким ведеться спостереження. Саме сталість індивідуальної поведінки в певних ситуаціях - ознака того, що в основі його лежать не випадкові чинники, а природні особливості - властивості нервової системи.

Недоліки цього методу – вплив на результати спостереження рівня кваліфікації та індивідуально-психологічних особливостей спостерігача, його ставлення до об'єкта спостереження, непідконтрольність досліджуваного об'єкта, часто довга тривалість цього методу дослідження. Проте лише спостереженню психіка відкриває себе як осередок життя людини, тобто у її цілісності й повноті.

Позитивною стороною спостереження є також те, що під час спостереження не порушується природний хід психологічних явищ.

Залежно від ролі спостерігача в досліджуваній ситуації розрізняють включене {бере участь} и невключенне (просте) спостереження. Включене спостереження передбачає взаємодію спостерігача з досліджуваною групою як повноправного її члена. Дослідник імітує своє входження в соціальне середовище, адаптується до неї і спостерігає події в ній як би «зсередини». Існують різні види включеного спостереження в залежності від ступеня інформованості членів досліджуваної групи про цілі і завдання дослідника. Невключення спостереження реєструє події «з боку», без взаємодії і встановлення відносин з досліджуваною особою або групою. Спостереження може проводитися відкритим способом і інкогніто, коли спостерігає маскує свої дії. Головний недолік включеного спостереження пов'язаний з впливом на спостерігача (його сприйняття і аналіз) цінностей і норм досліджуваної групи. Дослідник ризикує втратити необхідну нейтральність і об'єктивність при відборі, оцінці та інтерпретації даних. типові помилки: Скорочення вражень і їх спрощення, банальне їх тлумачення,

реконструкція подій до середнього, випадання «середини» подій і ін. Крім того, викликають серйозні труднощі трудомісткість і організаційна складність даного методу.

За умови організації методи спостереження діляться на польові (Спостереження в природних умовах) та лабораторні (спостереження в умовах експерименту). Об'єктом спостереження є окремі люди, малі групи і великі соціальні спільноти (наприклад, натовп) і соціальні процеси, що відбуваються в них, наприклад паніка. Предметом спостереження зазвичай служать вербальні і невербальні акти поведінки індивіда або групи в цілому в певній соціальній ситуації. До найбільш типовим вербальними і невербальними характеристиками відносять: мовні акти (їх зміст, спрямованість і послідовність, частота, тривалість та інтенсивність, а також експресивність); виразні рухи (експресія очей, обличчя, тіла і т. п.); фізичні дії, тобто торкання, поштовхи, удари, спільні дії і т. п. Іноді спостерігач фіксує події, що відбуваються, використовуючи узагальнені риси, якості людини або найбільш типові тенденції його поведінки, наприклад домінування, підпорядкування, дружелюбність, аналітичність, експресивність і т. д.

Різновидом спостереження є самоспостереження (інтроспекція) – вивчення дослідником особливостей власного внутрішнього світу. Переживаючи певний психічний стан, він в той же час спостерігає за собою, за своїми відчуттями, порівнює з аналогічними даними, що повідомляються йому. Цей метод має ще більше недоліків, ніж спостереження, проте й непересічну цінність, адже це прямий шлях людини до самопізнання. Самоспостереження стає тут самоаналізом – способом проникнення у сутність свого Я. Психологи використовують такі продукти самоспостережень: щоденники, автобіографії, листи, спогади.

Види:

- життєве і наукове - бмежується описуванням зовнішніх явищ, реєстрацією фактів.

- Зовнішнє (об'єктивне) – збір даних про психологію і поведінку людини шляхом прямого спостереження зі сторони.

- Внутрішнє (суб'єктивне) або самоспостереження – використовується тоді, коли психолог-дослідник вивчає явища в тому вигляді, в якому вони відбиваються безпосередньо в його свідомості.

- Вільне – не має наперед встановлених рамок, програми, процедури проведення.

Стандартизоване – має наперед встановлені рамки, програму, процедуру проведення.

- Включене – дослідник виступає в ролі безпосереднього учасника того процесу, за ходом якого він веде дослідження.

Стороннє – не передбачає особисту участь спостерігача в тому процесі, який він вивчає.

Література:

1. Методологія і методи соціальної психології / Відп. ред. Е. В. Шорохова. К.: Наука, 2019.

2. <https://studfile.net/preview/7648364/page:10/>

3. https://stud.com.ua/37660/psihologiya/metod_sposterezhennya

---

Під керівництвом: доц. каф. Практичної психології, О.М. Харцій